

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ทัศนศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

วิฑูรย์ โสแก้ว กศ.บ.

ผู้ตรวจ

ผศ. ดร.พิสิษฐ์ พันธุ์เทียน ศ.บ. (เกียรตินิยม), ศ.ม., ปร.ด.

รศ.ธานินทร์ ตันตระกูล ศ.บ., ศ.ม.

สุกัลยา ลายสนธิ ค.บ., กศ.ม.

บรรณาธิการ

สุระ ดามาพงษ์ กศ.บ., กศ.ม.

ทวีศักดิ์ จริงกิจ คป.บ., ศศ.ม.

ธวัชชัย รัตนะราช ศ.บ.

วิทยา อภิรัตน์พันธ์ ค.บ., ศศ.ม.

ผลิตและจัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด

วัฒนาพานิช สำราญราษฎร์

๒๑๖-๒๒๐ ถนนบำรุงเมือง แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทร. ๐๒ ๒๒๒ ๙๙๙๔ • ๐๒ ๒๒๒ ๔๙๙๑-๒ FAX ๐๒ ๒๒๔ ๖๕๕๖ • ๐๒ ๒๒๔ ๖๕๕๗

email: info@wpp.co.th

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ทัศนศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

ห้ามละเมิด ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่

ส่วนหนึ่งส่วนใด เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

ผู้เรียบเรียง

วิฑูรย์ โสแก้ว

ผู้ตรวจ

ผศ. ดร.พิสิษฐ์ พันธุ์เทียน

รศ.ชานินทร์ ตันตระกูล

สุกัลยา ลายสนธิ์

บรรณาธิการ

สุระ ดามาพงษ์

ทวีศักดิ์ จรุงกิจ

ธวัชชัย รัตนะราช

วิทยา อภิรัตน์พันธ์

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๖๗

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๒๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN 978-974-18-7905-2

พิมพ์ที่บริษัท โรงพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด นายเรณูชัย จงพิพัฒน์สุข กรรมการผู้จัดการ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน **ทัศนศิลป์** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เล่มนี้ จัดทำขึ้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สำหรับให้นักเรียนและครูใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามสาระ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางที่หลักสูตรกำหนด รวมทั้งพัฒนานักเรียนให้มีสมรรถนะสำคัญตามที่ต้องการทั้งด้านการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทำประโยชน์ให้สังคมเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน **ทัศนศิลป์** เล่มนี้ ยึดแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้หลักการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของทัศนศิลป์ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยพัฒนานักเรียนแบบองค์รวมอยู่บนพื้นฐานของการบูรณาการความคิดรวบยอด ที่เน้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยกระบวนการที่เน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-based Learning) ซึ่งเน้นการเรียนรู้ให้ตรงกับรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) เน้นทักษะที่สร้างเสริมความเข้าใจที่คงทนของนักเรียน ซึ่งเป็นผลลัพธ์ปลายทางที่ต้องการให้เกิดตามหลักสูตร

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน **ทัศนศิลป์** เล่มนี้ จะสนับสนุนให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ด้านทัศนศิลป์ และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

คณะผู้จัดทำ

คำชี้แจง

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน **ทัศนศิลป์** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เล่มนี้ ได้ออกแบบให้มือนักเรียนประกอบดังนี้

- ๑. ตัวชี้วัดชั้นปี** เป็นเป้าหมายในการพัฒนานักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ โดยแยกออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทาง (ตามหนังสือที่ ศท. ๐๔๐๑๐/ว ๑๕๕๓) ซึ่งตัวชี้วัดระหว่างทางพิมพ์ด้วยตัวอักษรสีดำ ส่วนตัวชี้วัดปลายทางพิมพ์ด้วยตัวอักษรสีฟ้า
- ๒. สารการเรียนรู้แกนกลาง** องค์ความรู้และทักษะ รวมทั้งเจตคติและค่านิยมที่จำเป็น ซึ่งนักเรียนทุกคนควรเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด
- ๓. สารการเรียนรู้** เป็นการรวบรวมเนื้อหาแต่ละหน่วยการเรียนรู้มาจัดระเบียบ แสดงความเชื่อมโยงของเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้ นั้น ๆ
- ๔. ประโยชน์จากการเรียนรู้** นำเสนอไว้เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนนำความรู้และทักษะจากการเรียนไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน
- ๕. คำถามนำ-กิจกรรมนำ** (ลองคิด ลองตอบ) เป็นคำถามหรือสถานการณ์ที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิด ความสนใจ ต้องการที่จะค้นหาคำตอบ
- ๖. เนื้อหาและภาพประกอบ** เนื้อหาตรงตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปี และสารการเรียนรู้ แกนกลาง ภาพประกอบที่นำมาใช้ประกอบเนื้อหาได้ระบุที่มาไว้ใต้ภาพหรือข้างภาพ ส่วนภาพที่ไม่ได้ระบุที่มาเป็น ภาพจากคลังภาพของบริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด
- ๗. ความรู้เสริม/เกร็ดความรู้** (ทัศนศิลป์น่ารู้) เป็นความรู้เพื่อเพิ่มพูนให้นักเรียนมีความรู้กว้างขวางขึ้น
- ๘. กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้** หรือกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นกิจกรรมที่กำหนดไว้เมื่อจบเนื้อหาแต่ละช่วงแต่ละตอน เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่หลากหลาย ใช้แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับเนื้อหา เหมาะสมกับวัย สะดวกในการปฏิบัติ กระตุ้นให้นักเรียนได้คิด และส่งเสริมให้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม
- ๙. รายการอ้างอิง** เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่นำมาใช้ประกอบเนื้อหา เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาที่ สอดคล้องกับเรื่องที่เรียน
- ๑๐. บทสรุป** ได้สรุปเนื้อหาไว้เพื่อเป็นการทบทวนความรู้ หรือเรียนกว้าง ๆ อย่างรวดเร็ว
- ๑๑. กิจกรรมเสนอแนะ** หรือกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นกิจกรรมเสนอแนะให้ นักเรียนได้ปฏิบัติ เพื่อพัฒนาทักษะการคิด การวางแผน และการแก้ปัญหาของนักเรียน
- ๑๒. โครงการงาน** เป็นการให้นักเรียนปฏิบัติโครงการ โดยเสนอแนะหัวข้อโครงการไว้ให้นักเรียนปฏิบัติ
- ๑๓. การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน** เป็นกิจกรรมที่เสนอแนะให้นักเรียนได้นำความรู้ ทักษะไปประยุกต์ ใช้ในชีวิตประจำวัน
- ๑๔. คำถามทบทวน** เป็นคำถามเพื่อทบทวนผลการเรียนรู้ของนักเรียน
- ๑๕. บรรณานุกรม** เป็นรายชื่อหนังสือ เอกสาร เว็บไซต์ที่ใช้ประกอบการเขียน
- ๑๖. อภิธานศัพท์** เป็นคำสำคัญที่แทรกอยู่ในเนื้อหาซึ่งพิมพ์ด้วยตัวอักษรสีแดง และนำมาจัดเรียงตามลำดับ ตัวอักษรพร้อมคำอธิบาย

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ความรู้เบื้องต้นทางทัศนศิลป์ ๑

๑. งานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อม..... ๒

๒. ทัศนธาตุ..... ๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

หลักการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ๒๔

๑. การออกแบบงานทัศนศิลป์ ๒๖

๒. หลักการที่นำมาใช้ในการออกแบบ
งานทัศนศิลป์ ๒๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ๓๙

๑. การเขียนภาพทัศนียภาพ ๔๐

๒. การออกแบบรูปภาพ สัญลักษณ์
หรืองานกราฟิก ๔๔

๓. เอกภาพและความกลมกลืนของเรื่องราว
ในงานปั้นและงานหล่อผสม ๕๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

วิจารณ์งานทัศนศิลป์ ๕๕

๑. ความหมายของการวิเคราะห์วิจารณ์งานทัศนศิลป์ ๕๖
๒. แนวทางการประเมินคุณค่าของงานทัศนศิลป์ ๕๗
๓. ประโยชน์ของการประเมินคุณค่างานทัศนศิลป์ ๖๐
๔. องค์ประกอบของการวิเคราะห์วิจารณ์งานทัศนศิลป์ ๖๑
๕. กระบวนการวิจารณ์งานทัศนศิลป์ตามหลักและวิธีการ ๖๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

ทัศนศิลป์กับวัฒนธรรม ๗๐

๑. ลักษณะรูปแบบงานทัศนศิลป์ของไทย ๗๑
๒. งานทัศนศิลป์ภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย ๘๔
๓. ความแตกต่างของงานทัศนศิลป์ในวัฒนธรรมไทยและสากล ๙๖

บรรณานุกรม ๑๐๓

อภิธานศัพท์ ๑๐๕

ความรู้เบื้องต้นทางทัศนศิลป์

ตัวชี้วัดชั้นปี

บรรยายความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันของงานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อมโดยใช้ความรู้เรื่องทัศนธาตุ (ศ ๑.๑ ม. ๑/๑)

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

ความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันของทัศนธาตุในงานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อม

สาระการเรียนรู้

๑. งานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อม

๒. ทัศนธาตุ

๒.๑ จุด (Dot)

๒.๒ เส้น (Line)

๒.๓ รูปร่าง รูปทรง (Shape–Form)

๒.๔ แสงเงา (Light–Shade)

๒.๕ สี (Colour)

๒.๖ ที่ว่าง (Space)

๒.๗ พื้นผิว (Texture)

ประโยชน์จากการเรียนรู้

สามารถอธิบายความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันของงานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อมโดยใช้ความรู้เรื่องทัศนธาตุได้

ลองคิด ลองตอบ

งานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันอย่างไรบ้าง

ทัศนธาตุเป็นส่วนประกอบสำคัญของศิลปะที่สามารถนำมาจัดให้ประสานกลมกลืน เกิดเป็นผลงานที่มีคุณค่าทางความงามและสื่อความหมายตามความคิดของผู้สร้างสรรค์ได้

ทัศนธาตุในงานทัศนศิลป์และในสิ่งแวดล้อมได้แก่อะไรบ้าง

๑. งานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์มาช้านานแล้ว เนื่องจากมนุษย์เกิดขึ้นท่ามกลางสิ่งแวดล้อม และได้รับปัจจัยสำคัญขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคจากสิ่งแวดล้อม

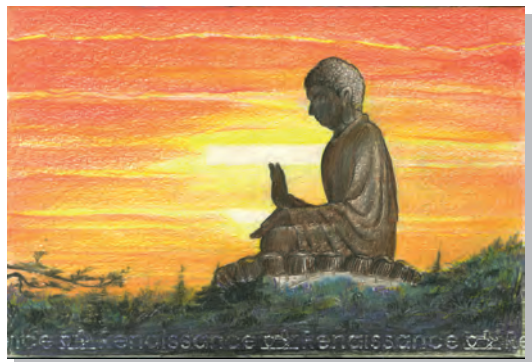
นอกจากนี้มนุษย์ยังต้องการอาหารทางใจจากสิ่งแวดล้อม เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจให้ ความสงบร่มเย็น ความงดงาม และความรื่นรมย์ เพื่อผ่อนคลายความเคร่งเครียดในชีวิตประจำวัน โดยผ่านประสาทสัมผัสการรับรู้ ๓ ด้าน ได้แก่ การมองเห็นและชื่นชมในความสวยงามของธรรมชาติ การได้ยินเสียงที่ไพเราะและบริสุทธิ์จากธรรมชาติ และการได้สัมผัสกับลีลาความเคลื่อนไหวที่มีจังหวะอ่อนช้อยสวยงามของธรรมชาติ การสัมผัสรับรู้สิ่งเหล่านี้เป็นที่มาของการสร้างสรรค์ศิลปะ อันทรงคุณค่าของมนุษย์นั่นเอง

จากการที่มนุษย์ได้ชื่นชมความงามของสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว โดยผ่านประสาทสัมผัสทางตาหรือการมองเห็น เช่น ทิวทัศน์ต่าง ๆ ต้นไม้ ลีลาท่วงท่าของสัตว์ ด้วยเสน่ห์ความงามและความละเอียดอ่อนเหล่านี้ได้สร้างความประทับใจ และเป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่จะบันทึกความงาม ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกเป็นผลงานศิลปะขึ้น

เราเรียกศิลปะที่สามารถรับรู้และชื่นชมความงามได้ด้วยสายตาว่า “ศิลปะที่มองเห็น” หรือ “ทัศนศิลป์” (Visual Art)

ภาพถ่ายองค์พระพุทธรูปองค์ใหญ่ในยามเย็น
ขณะพระอาทิตย์ใกล้ตก

ภาพเขียนที่ได้รูปแบบและแรงบันดาลใจมาจาก
ภาพถ่ายองค์พระพุทธรูปองค์ใหญ่ในยามเย็น
ขณะพระอาทิตย์ใกล้ตก

๒.ทัศนธาตุ

ทัศนธาตุ หมายถึง ส่วนสำคัญที่รวมกันเป็นรูปร่างของสิ่งทั้งหลายตามที่ตามองเห็น ได้แก่ จุด เส้น รูปร่าง รูปทรง แสงเงา สี ที่ว่าง และพื้นผิว

ทัศนธาตุเกิดขึ้นจากการนำเอาธาตุใดธาตุหนึ่งมาสร้างเป็นรูปขึ้น จากนั้นก็จะเกิดธาตุอื่น ๆ ขึ้นตามมา เช่น การใช้เส้นสร้างรูปทรงขึ้นรูปหนึ่ง ก็จะทำให้เกิดช่องว่างหรือรูปร่างของที่ว่างขึ้น เมื่อใช้สีระบายลงบนรูปทรง ทัศนธาตุจะปรากฏขึ้น ได้แก่ เส้น สี พื้นผิว ฯลฯ

๒.๑ จุด (Dot)

จุด คือ ทัศนธาตุอันดับแรกของงานทัศนศิลป์ เป็นส่วนที่มีขนาดเล็กที่สุด ไม่มีมิติ (ไม่มีความกว้าง ความยาว ความลึก) จุดแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑) จุดในสิ่งแวดล้อม เป็นจุดที่ปรากฏอยู่ในสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเรา ได้แก่

(๑) จุดในสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ คือ จุดที่พบเห็นอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น จุดที่ปรากฏบนส่วนต่าง ๆ ของพืชและสัตว์บางชนิด จุดบนดิน หิน แร่ จุดที่มองเห็นตามกลุ่มดาวบนท้องฟ้า

จุดลายบนตัวเสือดำ

จุดที่มองเห็นตามกลุ่มดาวบนท้องฟ้า

(๒) จุดในสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ จุดที่พบเห็นอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น จุดที่เป็นลวดลายของร่ม จุดภายในที่คั้นน้ำส้ม

จุดที่เป็นลวดลายของร่ม

จุดภายในที่คั้นน้ำส้ม

๒) จุดในงานทัศนศิลป์ เป็นจุดที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของศิลปิน โดยการแต้ม ชีด จิ้ม กด หรือกระแทกด้วยวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีปลายแหลมทำให้เกิดรอยแต้มเป็นจุดเดี่ยวหรือหลายจุด เพื่อถ่ายทอดความงามหรือสื่อความหมายในผลงาน เช่น นำจุดมาใช้เพื่อแสดงความงามของรูปและมิติ นำจุดมาใช้เพื่อแสดงความงามของรูปลวดลายและพื้นผิวตามธรรมชาติ

ทิวทัศน์สิ่งก่อสร้าง

ผลงานของปัญญา ทรงเสรี
ใช้ปากกาหมึกดำจุดเพื่อแสดงความงามของ
รูปและมิติ
ที่มา สุชาติ วงษ์ทอง และคณะ, ๒๕๔๙ หน้า ๕๓

เสือชีตาห์ล่าเหยื่อ

ผลงานของวอลเตอร์ เจ. วิลเวอร์ดิง (Walter J. Wilwerding)
ศิลปินใช้วิธีแต้มสีเป็นจุดเพื่อแสดงความงามของรูป
ลวดลาย และพื้นผิวตามธรรมชาติ
ที่มา สุชาติ วงษ์ทอง และคณะ, ๒๕๔๙ หน้า ๕๓

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนสร้างผลงานวาดภาพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยสร้างสรรค์เป็นเรื่องราวต่าง ๆ ตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ด้วยจุดขนาดต่าง ๆ ให้สวยงาม เสร็จแล้วนำเสนอผลงานให้ครู และเพื่อน ๆ ชม โดยการอธิบายแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันหน้าชั้นเรียน

๒.๒ เส้น (Line)

เส้น เป็นทัศนธาตุที่สำคัญในทางศิลปะ เนื่องจากเส้นเป็นจุดเริ่มต้นของการออกแบบงานทัศนศิลป์ทุกชนิด ทั้งงานจิตรกรรม งานประติมากรรม งานภาพพิมพ์ งานสถาปัตยกรรม ฯลฯ เส้นแบ่งออกได้ดังนี้

๑) เส้นพื้นฐาน แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

(๑) เส้นตรง แบ่งออกได้ดังนี้

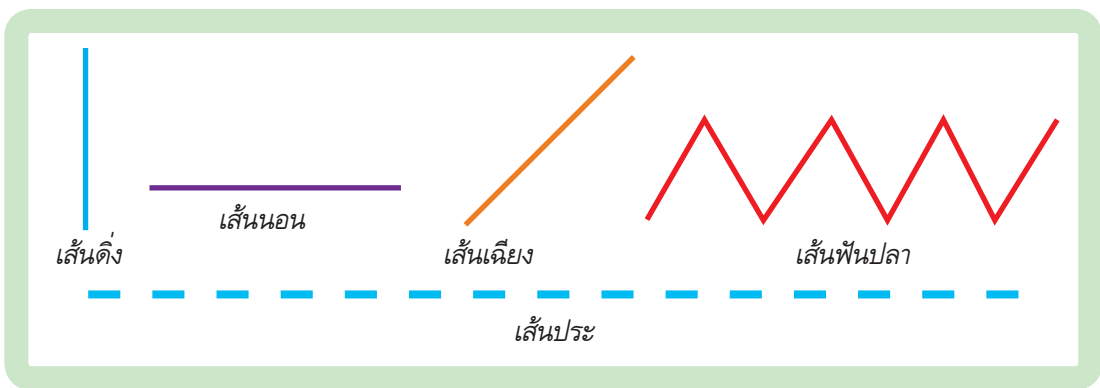
● เส้นตั้ง คือ เส้นตรงที่ตั้งฉากกับพื้นระดับ ให้ความรู้สึกมั่นคง แข็งแรง
สง่า รุ่งเรือง สมดุล และพุ่งขึ้น

● **เส้นนอน** คือ เส้นตรงที่นอนราบไปกับพื้นระดับ ให้ความรู้สึกกว้างขวาง สงบเงียบ เยือกเย็น และผ่อนคลาย

● **เส้นเฉียง** คือ เส้นตรงที่เอนไม่ตั้งฉากกับพื้นระดับ ให้ความรู้สึกไม่มั่นคง เคลื่อนไหว แปรปรวน และไม่สมบูรณ์

● **เส้นฟันปลา** คือ เส้นตรงหลายเส้นต่อกัน สลับขึ้นลง มีระยะเท่ากัน ให้ความรู้สึกรุนแรง กระแทก ตื่นเต้น อันตราย ชัดแจ้ง และสงคราม

● **เส้นประ** คือ เส้นตรงที่ขาดเป็นช่วง ๆ มีระยะเท่ากัน ให้ความรู้สึกไม่ต่อเนื่อง ขาดระยะ ใจหาย และไม่แน่นอน

(๒) เส้นโค้ง แบ่งออกได้ดังนี้

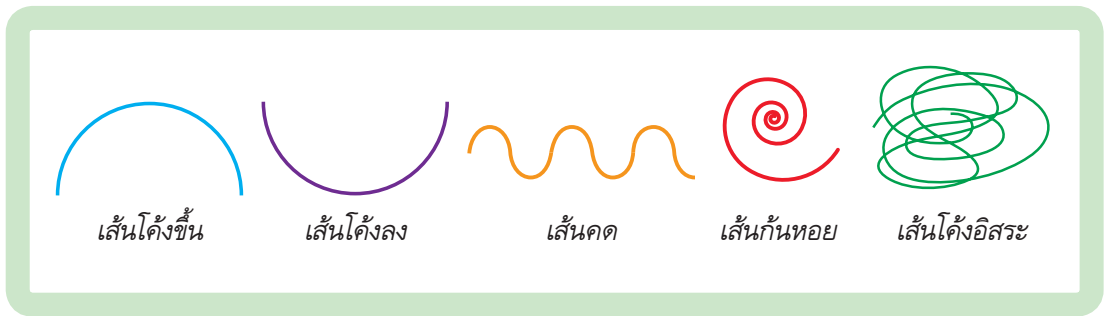
● **เส้นโค้งขึ้น** คือ เส้นที่โค้งคล้ายหลังเต่าหรือคันธนู ให้ความรู้สึกแข็งแรง เชื่อมมัน เคลื่อนไหว ถ้าลากโค้งไปเรื่อย ๆ จะบรรจบกันเป็นรูปวงกลม

● **เส้นโค้งลง** คือ เส้นที่โค้งคล้ายท้องกระเพาะหรือเชือกหย่อน ให้ความรู้สึกอ่อนโยน เคลื่อนไหว ไม่แข็งแรง ถ้าลากโค้งไปเรื่อย ๆ จะบรรจบกันเป็นรูปวงกลม

● **เส้นคด** คือ เส้นที่โค้งขึ้นโค้งลงต่อเนื่องกันคล้ายคลื่นในทะเล ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว ต่อเนื่อง อ่อนช้อย นุ่มนวล ถ้าลากไปเรื่อย ๆ จะไม่บรรจบกัน

● **เส้นก้นหอย** คือ เส้นที่โค้งต่อเนื่องกัน วนเข้าเล็กลงเป็นจุดคล้ายก้นหอย ให้ความรู้สึกอัดอัด เคลื่อนไหว คลื่นคลาญ ถ้าลากวนเข้าเรื่อย ๆ จะค่อย ๆ เล็กลงเป็นจุด ถ้าลากวนออกจะไม่มีที่สิ้นสุด

● **เส้นโค้งอิสระ** คือ เส้นที่โค้งต่อเนื่องกันไปไม่มีทิศทาง คล้ายเชือกพันกัน ให้ความรู้สึกวุ่นวาย ยุ่งเหยิง ไม่เป็นระเบียบ ถ้าลากไปเรื่อย ๆ จะพันกันไม่สิ้นสุด

๒) เส้นในสิ่งแวดล้อม เป็นเส้นที่ปรากฏในสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเรา ได้แก่

(๑) เส้นในสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ คือ เส้นที่ปรากฏอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น เส้นที่ปรากฏอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของสัตว์และพืช เส้นแนวภูเขา เส้นขอบฟ้า เส้นรุ้งกินน้ำ

เส้นของใบไม้

เส้นบนตัวของม้าลาย

(๒) เส้นในสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ เส้นที่ปรากฏอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เส้นของรั้วเหล็กดัด เส้นสะพานรถไฟ

เส้นของรั้วเหล็กดัด

เส้นสะพานรถไฟ

๓) **เส้นในงานทัศนศิลป์** เป็นเส้นที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของศิลปิน โดยการใช้ดินสอ ปากกา พู่กัน ลาก ชูด ชีดให้เกิดเป็นร่องรอยบนพื้นระนาบเพื่อถ่ายทอดความงามหรือสื่อความหมายในผลงาน เช่น นำเส้นมาใช้ในการร่างภาพและออกแบบผลงานศิลปะ นำเส้นมาใช้เพื่อให้ความรู้สึกด้านมิติ นำเส้นมาใช้เพื่อแสดงอารมณ์และความรู้สึก

ภาพร่างลายเส้นหุ่นนิ่ง
จะใช้เส้นลักษณะต่าง ๆ ในการร่างภาพและออกแบบ
ภาพให้ประสานกลมกลืนกัน

งานจิตรกรรมไทย
จะใช้เส้นลักษณะต่าง ๆ แสดงภาพให้รู้สึกงดงาม
และอ่อนช้อย

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๓-๔ คน ร่วมกันสร้างสร้อยงานวาดภาพลายเส้นลงบนกระดาษวาดเขียน เป็นเรื่องราวต่าง ๆ ตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ โดยนำเส้นลักษณะต่าง ๆ มาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานที่ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว เสร็จแล้วนำเสนอผลงานให้ครูและเพื่อน ๆ ชม โดยการอภิปราย แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันหน้าชั้นเรียน

๒.๓ รูปร่าง รูปทรง (Shape-Form)

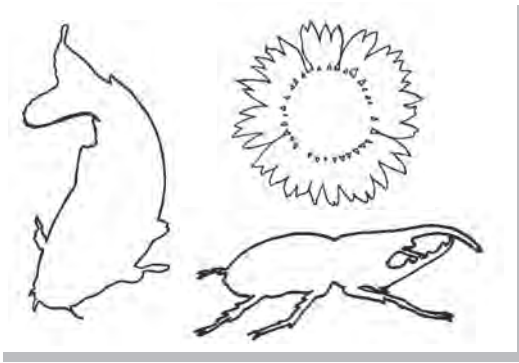
รูปร่าง (Shape) คือ เส้นรอบนอกของวัตถุ คน สัตว์ และสิ่งของ รูปร่างมีลักษณะเป็น ๒ มิติ คือ กว้างและยาว

รูปทรง (Form) คือ โครงสร้างของรูปวัตถุ คน สัตว์ และสิ่งของ รูปทรงมีลักษณะเป็น ๓ มิติ คือ กว้าง ยาว และหนา

รูปร่าง รูปทรง แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑) **รูปร่าง รูปทรงในสิ่งแวดล้อม** เป็นรูปร่าง รูปทรงที่ปรากฏในสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเรา ได้แก่

(๑) **รูปร่าง รูปทรงในสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ** คือ รูปร่าง รูปทรงของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น รูปร่าง รูปทรงของคน สัตว์ พืช แร่ธาตุ ในที่นี้รวมถึงรูปร่าง รูปทรงอิสระ ซึ่งเป็นรูปทรงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (เปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ) ไม่มีโครงสร้างที่แน่นอน สามารถเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงได้ เช่น รูปร่าง รูปทรงของเปลวไฟ คลื่น หยดน้ำ ก้อนเมฆ

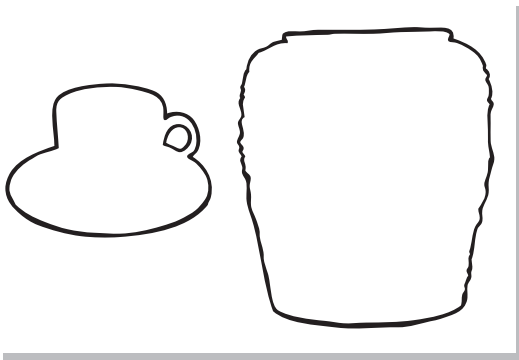

รูปร่าง รูปทรงของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

รูปร่าง รูปทรงอิสระ

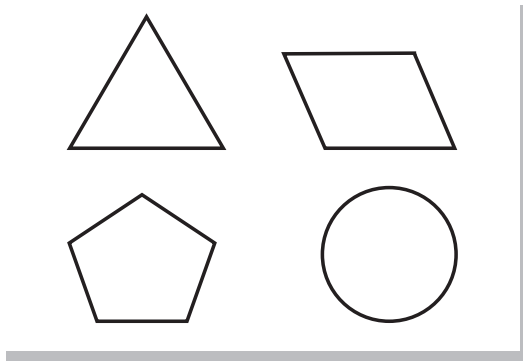
(๒) รูปร่าง รูปทรงในสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ รูปร่าง รูปทรงของสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น รูปร่าง รูปทรงของถ้วยกาแฟและจานรอง รูปร่าง รูปทรงของโถ่งลายมังกร ในที่นี้รวมถึงรูปร่าง รูปทรงเรขาคณิต ซึ่งเป็นรูปร่าง รูปทรงที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น มีโครงสร้างที่แน่นอน เช่น รูปร่าง รูปทรงวงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม

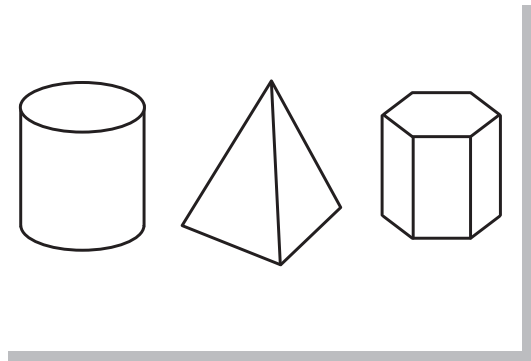
รูปร่างของถ้วยกาแฟและจานรอง
รูปร่างของโถ่งลายมังกร

รูปทรงของถ้วยกาแฟและจานรอง
รูปทรงของโถ่งลายมังกร

รูปร่างเรขาคณิต

รูปทรงเรขาคณิต

๒) รูปร่าง รูปทรงในงานทัศนศิลป์ เป็นรูปร่าง รูปทรงที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของศิลปิน เพื่อถ่ายทอดความงามหรือสื่อความหมายในผลงาน เช่น นำรูปร่าง รูปทรงมาใช้แสดงรูปลักษณ์ที่ต้องการถ่ายทอด นำรูปร่าง รูปทรงมาเพื่อสร้างมิติของผลงาน

ป้ายห้ามใช้เสียด

เป็นงานออกแบบเครื่องหมายจราจรที่มีการนำรูปร่าง รูปทรงมาใช้สื่อสารให้รับรู้และเข้าใจแทนภาษาพูด

กาน้ำสีทองเหลือง ขวด และแอปเปิล
เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ

ผลงานของแนน กรีเซน (Nane Greesen)
ผลงานแสดงการนำรูปร่าง รูปทรงมาจัดซ้อนกัน
บังกันเพื่อให้เกิดระยะและมิติภายในภาพ
ที่มา สุชาติ วงษ์ทอง และคณะ, ๒๕๕๙ หน้า ๖๔

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนสร้างสรรค์งานปั้นเป็นเรื่องราวตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ โดยนำความรู้เรื่อง “รูปร่าง รูปทรง” มาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานให้สวยงาม เสร็จแล้วนำเสนอผลงานให้ครูและเพื่อน ๆ ชม โดยการอภิปรายแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันหน้าชั้นเรียน

๒.๔ แสงเงา (Light-Shade)

แสง (Light) หมายถึง ความสว่าง สิ่งที่ทำให้ตามองเห็น

เงา (Shade) หรือระดับคล้ำสี หรือสีคล้ำ หมายถึง ส่วนที่แสงส่องไปไม่ถึง เนื่องจากมีวัตถุ หรือสิ่งของบังเอาไว้

แสงเงา คือ แสงจากธรรมชาติหรือแสงไฟที่ส่องมากระทบวัตถุทำให้ส่วนที่กระทบแสงเกิดความสว่างและเกิดเงาในบริเวณตรงกันข้ามกับแสงกระทบ นอกจากนี้ยังเกิดเงาตกทอดของ

วัตถุลงบนพื้นซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับทิศทางของแสงด้วย

ดังนั้นแสงเงาจึงมีความสัมพันธ์กัน แสงเงาช่วยให้งานทัศนศิลป์เหมือนจริง มีมิติตื้น-ลึก และมีระยะใกล้-ไกล ทำให้งานทัศนศิลป์มีคุณค่าเพิ่มขึ้น

ภาพเหมือนของแอมบรอยส์ วอลลาร์ด

(Portrait of Ambroise Vollard)

เทคนิคภาพพิมพ์หินบนกระดาษ (พ.ศ. ๒๔๔๗)

ผลงานของปีแยร์ โอกุสต์ เรอเนอร์

(Pierre Auguste Renoir)

ศิลปินนำแสงเงามาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานให้มีความเหมือนจริง

ที่มา [https://commons.m.wikimedia.org/wiki/](https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:Auguste_Renoir,_Ambroise_Vollard,_1904,_NGA_34945.jpg)

File:Auguste_Renoir,_Ambroise_Vollard,_1904,_NGA_34945.jpg [๖ กันยายน ๒๕๖๖]

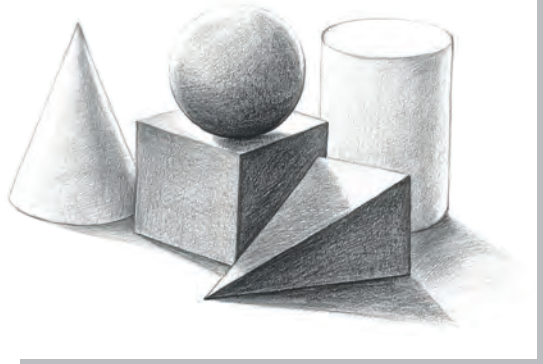
แสงเงาประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

๑) **น้ำหนักของแสงเงา** คือ ความอ่อนแก่ของแสงเงาในบริเวณที่วัตถุถูกแสงและในบริเวณที่เป็นเงา ระดับค่าความอ่อนแก่ ๙ ระดับ เป็นค่าความอ่อนแก่ของน้ำหนักขาว เทา ดำ ที่สายตามนุษย์พอจะแยกความแตกต่างได้ ซึ่งความจริงยังสามารถแบ่งระดับค่าน้ำหนักได้มากกว่านี้อีก (เทียนชัย ตั้งพรประเสริฐ, ๒๕๕๔ หน้า ๕๐)

น้ำหนักของแสงเงา

๒) การแรเงาแสงเงาของรูปทรงต่าง ๆ เช่น รูปทรงกลม รูปทรงเหลี่ยม รูปทรงกรวย ควรแรเงาไล่น้ำหนักอ่อนแก่ตามที่เรามองเห็น เช่น รูปทรงกลมโค้งมนต้องแรเงาไล่น้ำหนักอ่อนแก่ รูปทรงเหลี่ยมต้องแรเงาให้มีน้ำหนักเข้มเท่ากันในแต่ละด้าน

แสงเงาของรูปทรงต่าง ๆ

๓) ประโยชน์ของน้ำหนักของแสงเงา

ประโยชน์ของ
น้ำหนักของ
แสงเงา

- ทำให้รูปกับพื้นแตกต่างกัน มองเห็นรูปได้ชัดเจน
- ทำให้งานทัศนศิลป์เหมือนจริง เช่น รูปทรงกลม รูปหนา รูปบาง
- ทำให้เกิดความรู้สึกน่าสนใจ ดึงดูดความสนใจให้เคลื่อนไหวไปตามจังหวะที่ศิลปินกำหนด มีอารมณ์คล้อยตามงานทัศนศิลป์
- ทำให้ภาพมีมิติ ความกว้าง ความยาว ความลึก มีน้ำหนักสัมพันธ์กัน

ทัศนศิลป์น่ารู้

การนำแสงเงามาใช้ในงานทัศนศิลป์แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ ๆ ได้แก่

๑. เพื่อแสดงอารมณ์และความรู้สึกในผลงาน
๒. เพื่อแสดงมิติของผลงาน

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนวาดภาพหุ่นนิ่ง โดยใช้เทคนิควาดภาพลายเส้นด้วยดินสอตำลงบนกระดาษวาดเขียน โดยนำความรู้เรื่อง “แสงเงา” มาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานให้สวยงาม เสร็จแล้วนำเสนอผลงานให้ครูและเพื่อน ๆ ชม โดยการอภิปรายแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันหน้าชั้นเรียน

๒.๕ สี (Colour)

สี หมายถึง ลักษณะของแสงสว่าง ปรากฏแก่ตาให้เห็นเป็นขาว ดำ แดง เขียว เป็นต้น หรือสิ่งที่ทำให้ตาเห็นเป็น ขาว ดำ แดง เขียว เป็นต้น เช่น สีทาบ้าน สีย้อมผ้า สีวาดภาพ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖ หน้า ๑๒๓๗)

สี คือ ความเข้มของแสงหรือความถี่ของคลื่นแสงส่องมากระทบวัตถุแล้วสะท้อนบางส่วนเข้าตาเราทำให้เห็นเป็นสี สีสัมพันธ์กับแสง ถ้าไม่มีแสงจะมองไม่เห็นสี

สีแบ่งเป็นสีที่เกิดในธรรมชาติและสีที่ใช้ในงานทัศนศิลป์

๑) สีที่เกิดในธรรมชาติ มี ๒ ชนิด ได้แก่

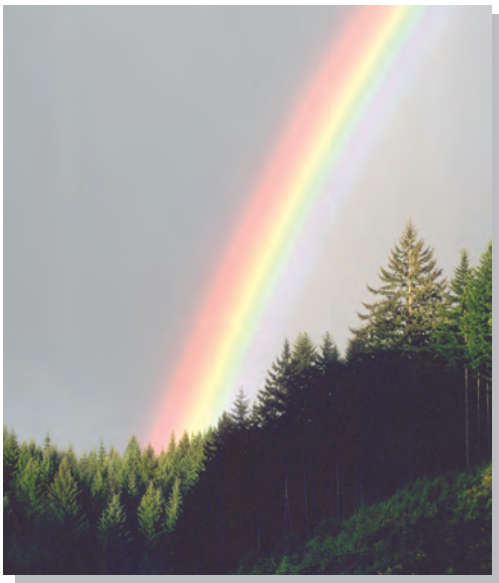
(๑) สีที่อยู่ในวัตถุ หรือเนื้อสี (Pigment) เป็นสีที่มีอยู่ในวัตถุธรรมชาติทั่วไป เช่น สีของพืช สัตว์ แร่ธาตุต่าง ๆ

ผงสีที่ได้จากแร่ธาตุต่าง ๆ

(๒) สีที่เป็นแสง (Spectrum) เป็นสีที่เกิดจากการหักเหของแสง เช่น สีรุ้ง สีจากแท่งแก้วปริซึม

สีที่ปรากฏในธรรมชาติเกิดจากการสะท้อนของแสงสว่างที่ตกกระทบกับวัตถุแล้วเกิดการหักเหของแสง สีเป็นคลื่นแสงชนิดหนึ่งซึ่งปรากฏให้เห็นเมื่อผ่านละอองน้ำในอากาศหรือแท่งแก้วปริซึม จะปรากฏเป็นสีต่าง ๆ รวม ๗ สี ได้แก่ สีแดง สีแสด สีเหลือง สีเขียว สีน้ำเงิน สีม่วง และสีรุ้ง เรียกว่า “สีรุ้ง”

สีรุ้ง

เป็นสีที่เกิดจากการหักเหของแสง

๒) สีที่ใช้ในงานทัศนศิลป์ มีประเภทของสี หรือทฤษฎีสี ดังนี้

(๑) แม่สีวัตถุธาตุ (Pigmentary Primary) คือ แม่สีที่เกิดจากการผสมของวัตถุธาตุประกอบด้วยสีเหลือง (Gamboge Tint) สีน้ำเงิน (Prussian Blue) และสีแดง (Crimson Lake) ทั้ง ๓ สีเป็นแม่สีขั้นที่ ๑ สามารถผสมกันเกิดเป็นสีขั้นที่ ๒ เพิ่มขึ้นอีก ๓ สี คือ สีส้ม สีเขียว และสีม่วง รวมเป็น ๖ สี และยังสามารถนำสีข้างเคียงผสมกันได้อีกเพิ่มเป็นสีขั้นที่ ๓ รวมเป็น ๑๒ สี ตามลำดับ

สีที่เราไม่สามารถผสมขึ้นได้ คือ สีเหลือง สีน้ำเงิน และสีแดง เพราะเป็นแม่สี แม่สี ๓ สีนี้สามารถผสมกันให้เกิดเป็นสีอื่นได้อีกเป็นจำนวนมาก

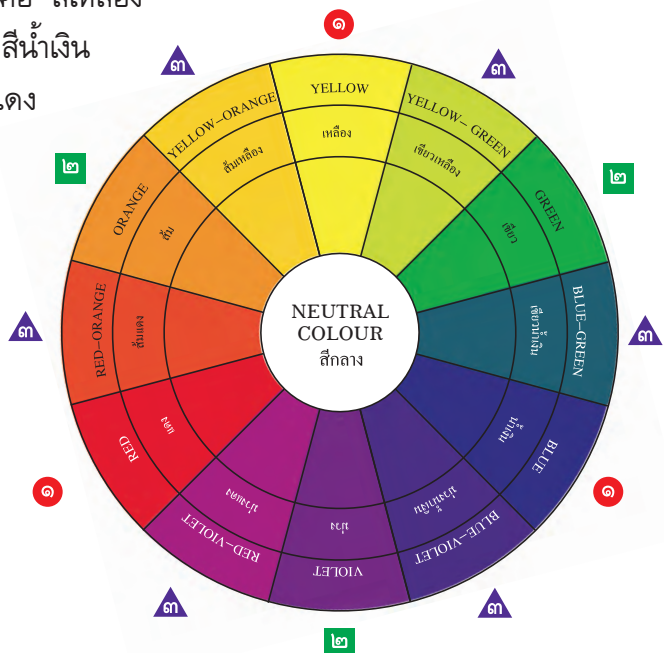
- แม่สีขั้นที่ ๑ (Primary Colour) ได้แก่ สีเหลือง สีน้ำเงิน และสีแดง ทั้ง ๓ สีนี้นำมาผสมเป็นสีขั้นที่ ๒

- สีขั้นที่ ๒ (Secondary Colour) เป็นการนำเอาแม่สี ๓ สี มาผสมกันทีละคู่ จะได้สีเพิ่มขึ้นอีก ๓ สี คือ สีส้ม สีเขียว และสีม่วง รวมกับแม่สีเป็น ๖ สี เรียงตามวงสีดังนี้ สีเหลือง สีเขียว สีน้ำเงิน สีม่วง สีแดง และสีส้ม

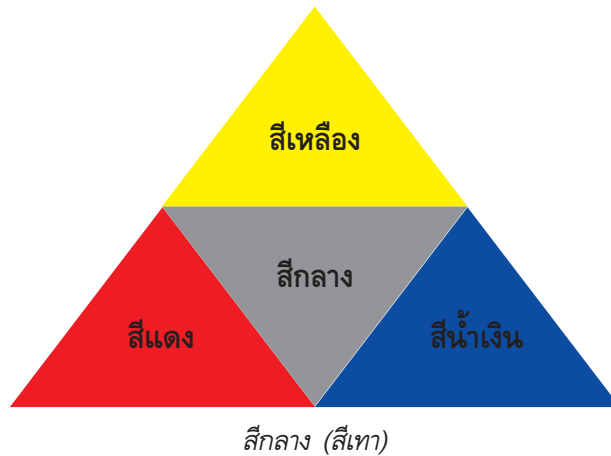
- สีขั้นที่ ๓ (Tertiary Colour) เป็นการนำเอาสีขั้นที่ ๒ มาผสมกันทีละคู่ที่อยู่ติดกัน จะได้สีเพิ่มขึ้นอีก ๖ สี คือ สีเขียวเหลือง สีเขียวน้ำเงิน สีม่วงน้ำเงิน สีม่วงแดง สีส้มแดง และสีส้มเหลือง รวมกับสีขั้นที่ ๑ และสีขั้นที่ ๒ เป็น ๑๒ สี เรียงตามวงสีดังนี้ สีเหลือง สีเขียวเหลือง สีเขียว สีเขียวน้ำเงิน สีน้ำเงิน สีม่วงน้ำเงิน สีม่วง สีม่วงแดง สีแดง สีส้มแดง สีส้ม และสีส้มเหลือง เรียกว่า “วงสีธรรมชาติ”

(๒) วงสีธรรมชาติ (Colour Circle) เกิดจากการนำเอาแม่สีวัตถุธาตุมาผสมกันเป็นสีขั้นที่ ๒ และ ๓ มี ๑๒ สี คือ สีเหลือง สีเขียวเหลือง สีเขียว สีเขียวน้ำเงิน สีน้ำเงิน สีม่วงน้ำเงิน สีม่วง สีม่วงแดง สีแดง สีส้มแดง สีส้ม และสีส้มเหลือง หรือเรียกว่า “วงสีธรรมชาติ”

วงสีธรรมชาติ

(๓) **สีกลาง (Neutral Colour)** คือ การนำเอาสีทุกสีในวงสีธรรมชาติมาผสมรวมกันในปริมาณเนื้อสีเท่า ๆ กัน จะได้สีกลาง (สีเทา) ถ้านำเอาแม่สี ๓ สี มาผสมกันในปริมาณเท่า ๆ กันก็จะได้สีกลางเหมือนกัน

(๔) **สีแท้ (Hue)** หรือสีล้วน คือ สีต่าง ๆ ที่เรียกกันทั่วไป เช่น สีน้ำเงิน สีเขียว สีแดง สีเหลือง สีม่วง สีส้ม สีเทา สีน้ำตาล ในปัจจุบันสีที่มีชื่อเรียกแล้วมีอยู่ประมาณ ๑๕๐ สี ในการเรียกชื่อสี อาจเรียกโดยใช้ชื่อสี ๒ สีควบกัน ให้สีเด่นอยู่ข้างหน้า เช่น สีน้ำเงินที่มีสีเขียวเจือ เรียกว่า “สีน้ำเงินอมเขียว” ส่วนสีที่มีสีเขียวออกไปทางน้ำเงินเรียกว่า “สีเขียวอมน้ำเงินหรือสีเขียวน้ำเงิน” สีส้มที่ออกไปทางสีแดงเรียกว่า “สีส้มแดง” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๑ หน้า ๑๓๕-๑๓๖)

(๕) **ค่าสี (Value)** คือ ค่าน้ำหนักของสีอ่อน สีแก่ ความสว่าง ความมืดของสี ถ้านำสีแท้สีใดสีหนึ่งผสมด้วยสีขาวเข้าไป น้ำหนักของสีนั้นจะอ่อนลง หากเพิ่มสีขาวเข้าไปทีละน้อย เป็นลำดับไปจะได้น้ำหนักของสีอ่อนลงเป็นระยะตามลำดับจากสีแก่ที่สุดไปหาสีอ่อนที่สุด

ค่าสีของสีแดง

(๖) **ความเข้มของสี (Intensity)** คือ ความสด หรือความบริสุทธิ์ของสีสีหนึ่ง สีที่ถูกผสมด้วยสีดําจะหม่นลง ความจัด หรือความบริสุทธิ์จะลดลง ความจัดของสีจะเรียงลำดับจากจัดที่สุดไปจนหม่นที่สุดได้หลายระดับ ด้วยการค่อย ๆ เพิ่มปริมาณของสีดําที่ผสมเข้าไปทีละน้อย จนถึงลำดับที่ความจัดของสีน้อยที่สุด คือ เกือบดํา (ชลูด นิ่มเสมอ, ๒๕๓๔ หน้า ๕๗)

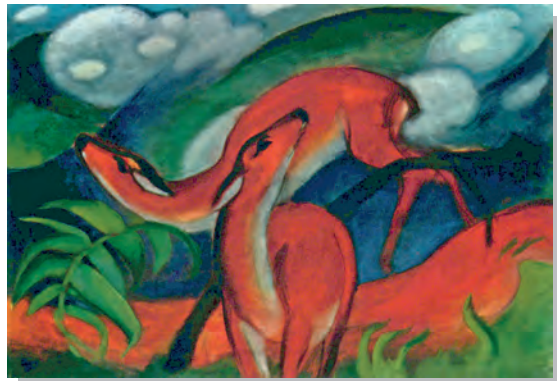

ความเข้มของสีแดง

(๓) **สีตรงกันข้าม (Complementary Colour)** คือ สีที่อยู่ตรงกันข้ามในวงสีธรรมชาติเป็นคู่สีกัน ถ้านำมาวางเคียงกันจะให้ความสดใส ให้พลังการจัดของสีซึ่งกันและกันทำให้เกิดการตัดกันหรือขัดแย้งกันอย่างมาก บางทีก็เรียกคู่สีนี้ว่าเป็นสีตัดกันอย่างแท้จริง (True Contrast) คู่สีนี้ถ้านำมาผสมกันจะได้สีกลาง แต่ถ้านำสีหนึ่งเจือลงไปในคู่สีของมันเล็กน้อยจะทำให้สีนั้นหม่นลง ถ้าเจือมากจะหม่นมาก จิตรกรบางกลุ่มใช้คู่สี หรือสีตรงกันข้ามนี้แทนสีดำในการทำสีให้หม่นลง สีตรงกันข้ามในวงสีธรรมชาติมีทั้งหมด ๖ คู่ ได้แก่ สีแดงกับสีเขียว สีเหลืองกับสีม่วง สีน้ำเงินกับสีส้ม สีส้มแดงกับสีเขียว น้ำเงิน และสีม่วงแดง และสีม่วงน้ำเงินกับสีส้มเหลือง (ชูลูด นิยมเสมอ, ๒๕๓๔ หน้า ๕๙)

ในการใช้สีตรงกันข้ามเขียนภาพไม่นิยมใช้ในสัดส่วนของสีที่เท่ากัน แต่จะใช้ในสัดส่วน ๒๐:๘๐ เปอร์เซนต์ และอาจมีการนำสีอื่น ๆ เข้ามาใช้ร่วมอยู่ด้วยก็ได้

กวางแดง 2 (Red Deer II)
เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ (พ.ศ. ๒๕๕๕)
ผลงานของฟรันซ์ มาร์ค (Franz Marc)
งานจิตรกรรมที่นำสีตรงกันข้ามมาใช้ในการ
สร้างสรรค์ผลงาน
ที่มา วิฑูรย์ โสแก้ว, ๒๕๕๘ หน้า ๔๒

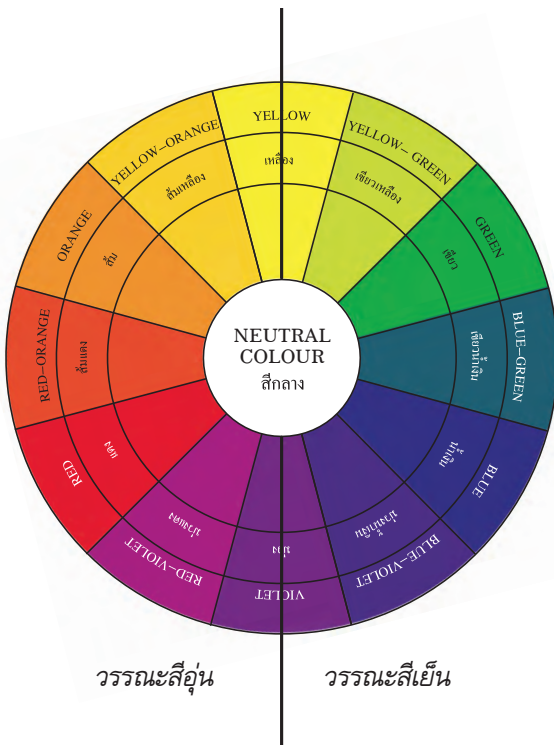

(๔) **สีข้างเคียง (Analogous Colour)** คือ สีที่อยู่ข้างเคียงด้านซ้ายหรือด้านขวาในวงสีธรรมชาติ สีข้างเคียงจะกลมกลืนกัน เช่น สีเหลืองกับสีเขียวเหลือง สีเหลืองกับสีส้มเหลือง แต่ถ้าอยู่ห่างกันออกไปจะกลมกลืนน้อยลง จะเกิดความขัดแย้งและตัดกันมากขึ้น ถ้าอยู่ตรงกันข้าม เรียกว่า “สีตัดกัน”

องค์ประกอบ #83 (Composition #83)
เทคนิคดิจิทัล
ผลงานของแพทริก กุนเดอร์สัน
(Patrick Gunderson)
ผลงานคอมพิวเตอร์อาร์ตที่นำสีข้างเคียงมาใช้ในการ
สร้างสรรค์ผลงาน
ที่มา วิฑูรย์ โสแก้ว, ๒๕๕๗ หน้า ๓๘

(๑๙) **วรรณะสีอุ่น-วรรณะสีเย็น (Warm Colour–Cool Colour)** คือ การแบ่งวงสีธรรมชาติออกเป็นสองซีก ซีกซ้ายกับซีกขวา

ซีกซ้ายเริ่มจากสีเหลืองอ่อนวนซ้ายไปทางสีส้มเหลือง สีส้ม สีส้มแดง สีแดง และสีม่วงแดง เรียกว่า “วรรณะสีอุ่น”

ซีกขวาเริ่มจากสีเหลือง สีเขียว เหลือง สีเขียว สีเขียวน้ำเงิน สีนํ้าเงิน และสีม่วงนํ้าเงิน เรียกว่า “วรรณะสีเย็น”

สีเหลืองกับสีม่วง เป็นได้ทั้งสีอุ่นและสีเย็น

สีเหลืองกับสีม่วงเป็นสีคู่ตรงกันข้าม ถ้าสีเหลืองอยู่ในวรรณะสีอุ่น สีม่วงจะอยู่ในวรรณะสีเย็น ในทางกลับกันถ้าสีม่วงอยู่ในวรรณะสีเย็น สีเหลืองจะอยู่ในวรรณะสีอุ่น

วรรณะสีอุ่น (Warm Colour)

วรรณะสีเย็น (Cool Colour)

ทัศนศิลป์น่ารู้

วรรณะสีอุ่น (Warm Colour) คือ สีที่ให้ความรู้สึกอบอุ่น การต่อสู้อย่างดี ความมีชีวิตชีวา ความรุ่งโรจน์ ความโอ้อ่า ความรัก ความรุนแรง และเวลากลางวัน

เด็กหญิงกำลังอ่าน (Girl Reading)

เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ (พ.ศ. ๒๔๓๓)

ผลงานของปีแยร์ โอกุสต์ เรอแนร์ (Pierre Auguste Renoir)

ที่มา https://common.wikimedia.org/wiki/File:Pierre-Auguste_Renoir_-_Girl_Reading_-_98.297_-_Museum_of_Fine_Arts.jpg [๗ กันยายน ๒๕๖๖]

วรรณะสีเย็น (Cool Colour) คือ สีที่ให้ความรู้สึกสงบ สดชื่น สันติ ความเยือกเย็น ความคิดฝัน และเวลากลางคืน

จูบ (The Kiss)

เทคนิคสีน้ำมันบนผ้าใบ (พ.ศ. ๒๔๓๕)

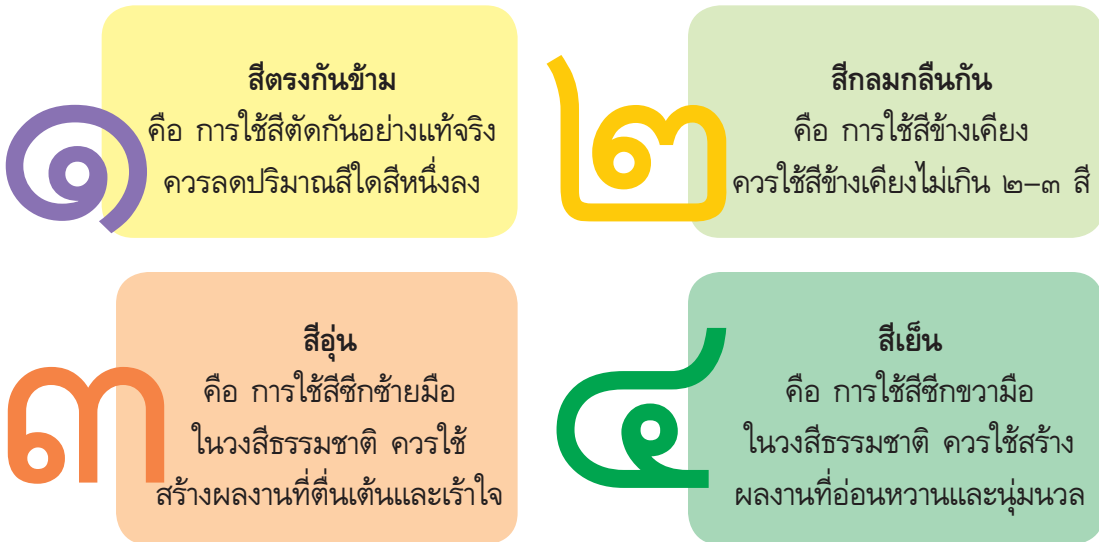
ผลงานของเอ็ดวาร์ด มุงก์ (Edvard Munch)

ที่มา <https://eclecticlight.co/2017/04/17/edvard-munch-a-life-in-paintings-1884-1892/> [๗ กันยายน ๒๕๖๖]

สำหรับสีเหลืองกับส้มม่วง เป็นสีที่อยู่ได้ทั้งสองวรรณะ ถ้าอยู่ในวรรณะสีเย็น ก็จะทำให้ความรู้สึกเป็นสีเย็น และถ้าอยู่ในวรรณะสีอุ่น ก็จะทำให้ความรู้สึกเป็นสีอุ่น

๓) **หลักการใช้สี** สีในวงสีธรรมชาติแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ สีตัดกันกับสีกลมกลืนกัน และสีอ่อนกับสีเย็น การใช้สีตัดกันจะทำให้เกิดความขัดแย้ง ความวุ่นวาย แต่ถ้าใช้สีกลมกลืนกัน จะเกิดความน่าเบื่อและจืดชืดเกินไป ถ้าใช้สีอ่อนมากเกินไปจะทำให้บรรยากาศร้อน อบอ้าว ถ้าใช้สีเย็นมากเกินไปก็จะทำให้บรรยากาศเยือกเย็น จืดชืด และว่างเปล่า

ศิลปินจึงควรเลือกใช้สีให้เหมาะกับงานแต่ละอย่างตามจุดหมายที่วางไว้ หลักการใช้สีแบบต่าง ๆ ทำได้ดังนี้

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

๑. นักเรียนร่วมกันอภิปรายในหัวข้อ “สีในงานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกันอย่างไร” แล้วให้แต่ละคนสรุปเป็นแผนที่ความคิด (Mind Mapping) พร้อมทั้งตกแต่งผลงานให้สวยงามเสร็จแล้วนำเสนอผลงานให้ครูและเพื่อน ๆ ชม โดยการอภิปรายแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันหน้าชั้นเรียน

๒. นักเรียนสร้างสรรค์ผลงานวาดภาพระบายสี ๑ ชิ้น ตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ลงบนกระดาษวาดเขียน โดยนำสีตรงกันข้ามมาใช้ในผลงานเสร็จแล้วนำเสนอผลงานให้ครูและเพื่อน ๆ ชม โดยการอภิปรายแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันหน้าชั้นเรียน

๒.๖ ที่ว่าง (Space)

ที่ว่าง คือ ช่องว่างหรือบริเวณว่างที่ล้อมรอบรูปร่าง รูปทรง ระยะห่างระหว่างรูปร่างกับรูปร่าง ระยะห่างระหว่างรูปทรงกับรูปทรง บริเวณระหว่างรูปทรงหลายรูปจะเกิดช่องว่างขึ้น บริเวณภายในรูปทรงที่มีลักษณะกลวงหรือทะลุเป็นช่องที่มีอากาศผ่านเข้าไปได้ หรือบริเวณของภาพเขียนบนผืนผ้า บนแผ่นไม้ มองดูเป็นช่องลึกเข้าไปในภาพเขียนจิตรกรรม เรียกว่า “ที่ว่างลวงตา” ที่ว่างแบ่งได้ดังนี้

๑) ที่ว่างในงานทัศนศิลป์ มีที่ว่างแต่ละประเภทแตกต่างกันดังนี้

(๑) งานจิตรกรรม ที่ว่างจะมี ๒ มิติ หรือเกิดจากการลงตาเป็น ๓ มิติ

(๒) งานประติมากรรม ที่ว่างจะโอบล้อมหรือเจาะทะลุรูปทรง ๓ มิติ

(๓) งานสถาปัตยกรรม ที่ว่างจะโอบล้อมหรือเจาะทะลุทั้งภายในและภายนอกสิ่งก่อสร้าง

ที่ว่างในงานประติมากรรม
มีลักษณะโอบล้อมหรือเจาะทะลุรูปทรง ๓ มิติ

๒) ลักษณะของที่ว่าง (Space Pattern) เกิดขึ้นได้ ๓ ลักษณะ ดังนี้

(๑) ที่ว่างสองนัย (Ambiguous Space) คือ บริเวณว่างของกรอบพื้นที่ซึ่งแบ่งเป็นสองส่วนเท่ากัน มีความสำคัญเท่ากัน มีความหมายเหมือนกัน เมื่อนำมาวางสลับกันก็จะเหมือนกัน

ที่ว่างสองนัย

(๒) ที่ว่างปิด-ที่ว่างเปิด (Closed Pattern Space-Open Pattern Space) คือ บริเวณว่างของรูปร่าง รูปทรงที่มีเส้นรอบนอกบรรจบกัน เรียกว่า “ที่ว่างปิด” ส่วนรูปร่าง รูปทรง ที่มีเส้นรอบนอกขาดเป็นช่อง ๆ เรียกว่า “ที่ว่างเปิด”

ที่ว่างปิด

ที่ว่างเปิด

(๓) ที่ว่างรูปกับพื้น (Figure–Ground Space) ในการเขียนภาพจะเขียนรูปทรง

ลงบนพื้นระนาบ เป็นรูปคน ลัตว์ พืช วัสดุ สิ่งของ รูปทรงที่เขียนเป็น ๓ มิติ มองดูรู้สึกได้ว่าสูงกว่าพื้น เรียกว่า “รูป” ส่วนพื้นระนาบที่ไม่ได้เขียนรูปทรงเป็นที่ว่าง เรียกว่า “พื้น”

ที่ว่างรูปกับพื้น

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนสร้างสรรค์งานวาดภาพระบายสี ๑ ชิ้น ตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ลงบนกระดาษวาดเขียน โดยนำความรู้เรื่อง “ที่ว่าง” มาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานให้สวยงาม เสร็จแล้วนำเสนอผลงานให้ครูและเพื่อน ๆ ชม โดยการอภิปรายแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันหน้าชั้นเรียน

๒.๓ พื้นผิว (Texture)

พื้นผิวคือลักษณะภายนอกของวัตถุที่มองเห็นและสัมผัสได้ แสดงความรู้สึกต่าง ๆ เช่น หยาบ ละเอียด ขรุขระ มัน ด้าน เป็นเส้น เป็นจุด จับดูแล้วสะดุดมือ หรือภาพจิตรกรรมสัมผัสได้จากความรู้สึก พื้นผิวแบ่งได้ดังนี้

๑) การเกิดพื้นผิว เกิดขึ้นได้ ๒ ลักษณะดังนี้

(๑) พื้นผิวที่เกิดจากธรรมชาติ สามารถมองเห็น สัมผัสได้จากพื้นผิวต่าง ๆ เช่น พื้นผิวของคน ลัตว์ พืช มีความรู้สึกหยาบ ละเอียด เช่น เปลือกไม้ หนังกิ้งก่า ก้อนหิน กลีบดอกไม้

พื้นผิวของลัตว์เลื้อยคลาน

พื้นผิวของเปลือกไม้

(๒) พื้นผิวที่เกิดจากมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น มีพื้นผิวต่าง ๆ เช่น พื้นผิวหยาบ พื้นผิวละเอียด เมื่อสัมผัสจะรู้ว่าเป็นพื้นผิวเรียบ เช่น วัสดุสังเคราะห์ พื้นผิวที่เป็นลวดลาย เช่น ลวดลายของกระสอบ ลวดลายของผ้า ลวดลายของกำแพง ฯลฯ

พื้นผิวเป็นทัศนธาตุที่สามารถนำมาสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ได้เป็นอย่างดี ศิลปินบางคนนำพื้นผิวมาสร้างสรรค์ผลงานเป็นรูปทรงต่าง ๆ ในรูปแบบของงานจิตรกรรม งานประติมากรรม และงานสถาปัตยกรรม จากพื้นผิวที่แตกต่างกัน จะทำให้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ความรู้สึกสนุกสนาน ตื่นเต้น เร้าใจ ราบเรียบ นุ่มนวล สวยงาม มีชีวิตชีวา

วิกเตอร์ อูว์โก (Victor Hugo)

เทคนิคการแกะสลักหิน

ผลงานของอ็อกุสต์ โรแดง (Auguste Rodin)

พื้นผิวของผลงานเกิดจากการแกะสลักหินอ่อน

ซึ่งเป็นเทคนิควิธีการหนึ่งในการสร้างสรรค์

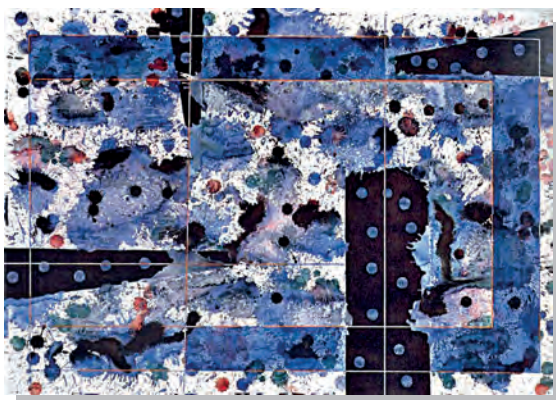
งานประติมากรรม

ที่มา https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Victor_Hugo_bust.jpg [๗ กันยายน ๒๕๖๖]

๒) ชนิดของพื้นผิว แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด ดังนี้

(๑) พื้นผิวที่มองเห็นด้วยตา (Visual Texture) สามารถมองเห็นได้ด้วยความรู้สึก ผ่านสายตาว่าเป็นพื้นผิวละเอียด พื้นผิวหยาบ พื้นผิวขรุขระ เมื่อสัมผัสด้วยมือแล้วจะไม่มีความรู้สึกตอบสนองแต่อย่างใด เพราะพื้นผิวจะเรียบเป็นธรรมชาติ

ผลงานของเดชา วราสุน

เทคนิคสีน้ำมันกระดาษ

พื้นผิวที่มองเห็นด้วยตาในงานจิตรกรรม

ที่มา สุชาติ วงษ์ทอง และคณะ, ๒๕๕๐ หน้า ๘๓

ต้นไม้น้ำใจ

เทคนิคภาพพิมพ์แกะไม้

ผลงานของอัครนิษฐ์ ชูอรุณ

พื้นผิวที่มองเห็นด้วยตาในงานภาพพิมพ์แกะไม้

ที่มา สุชาติ วงษ์ทอง และคณะ, ๒๕๕๐ หน้า ๔๘

(๒) **พื้นผิวที่สัมผัสได้ด้วยมือ (Tastily Texture)** สามารถมองเห็นได้ด้วยตาและสัมผัสได้ด้วยมือหรือประสาทสัมผัสภายนอก รู้ว่าเป็นพื้นผิวละเอียด พื้นผิวหยาบ พื้นผิวขรุขระ จับดูแล้วเกิดความรู้สึกต่าง ๆ เช่น เปลือกไม้ ก้อนหิน กระเจ๊ก หนังสือตัว เนื้อผ้า ฯลฯ

พื้นผิวของเครื่องแก้ว

พื้นผิวของก้อนหิน

พื้นผิวของตุ๊กตาไหมพรม

พื้นผิวของถุงผ้า

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนสร้างสรรค์งานวาดภาพระบายสีลงบนกระดาษวาดเขียน โดยสร้างสรรค์พื้นผิวลงในผลงานให้สวยงามเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เสร็จแล้วนำเสนอผลงานให้ครูและเพื่อน ๆ ชม โดยการอธิบายแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันหน้าชั้นเรียน

รายการอ้างอิง

ชุลุด นิ่มเสมอ. (๒๕๓๔). องค์ประกอบของศิลปะ. ไทยวัฒนาพานิช.

เทียนชัย ตั้งพรประเสริฐ. (๒๕๕๔). ทฤษฎีวาดเขียน. สามลดา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๖). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๑). พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ราชบัณฑิตยสถาน. วิฑูรย์ โสแก้ว. (๒๕๕๗). หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ทศนศิลป์ ม. ๒. วัฒนาพานิช.

วิฑูรย์ โสแก้ว. (๒๕๕๘). หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ทศนศิลป์ ม. ๓. วัฒนาพานิช.

สุชาติ วงษ์ทอง และคณะ. (๒๕๕๙). หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ทศนศิลป์ ม. ๔. วัฒนาพานิช.

สุชาติ วงษ์ทอง และคณะ. (๒๕๕๐). หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ทศนศิลป์ ม. ๖. วัฒนาพานิช.

Renoir, P. (2019, August 29). Ambroise Vollard. WIKIPEDIA COMMONS. https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:Auguste_Renoir,_Ambroise_Vollard,_1904,_NGA_34945.jpg

Renoir, P. (2018, November 15). Girl Reading. WIKIPEDIA COMMONS. https://common.wikimedia.org/wiki/File:Pierre-Auguste_Renoir_-_Girl_Reading_-_98.297_-_Museum_of_Fine_Arts.jpg

Munch, E. (2017, April 17). The Kiss. MACS, PAINTING, AND MORE. THE ECLECTIC LIGHT COMPANY. <https://eclecticlight.co/2017/04/17/edvard-munch-a-life-in-paintings-1884-1892/>

Rodin, A. (2011, October 2). Victor Hugo Bust. WIKIPEDIA. https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Victor_Hugo_bust.jpg

บทสรุป

ความรู้เบื้องต้นทางทัศนศิลป์

๑. งานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อม

- การได้ชื่นชมความงามของสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว สร้างความประทับใจและแรงบันดาลใจให้มนุษย์เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างงานทัศนศิลป์

๒. ทัศนธาตุ

- หมายถึงส่วนสำคัญที่รวมกันเป็นรูปร่างของสิ่งทั้งหลายตามที่ตามองเห็น ได้แก่ จุด เส้น รูปร่าง รูปทรง แสงเงา สี ที่ว่าง และพื้นผิว

๒.๑ จุด (Dot)

- จุดในสิ่งแวดล้อม และจุดในงานทัศนศิลป์

๒.๒ เส้น (Line)

- เส้นพื้นฐาน เส้นในสิ่งแวดล้อม และเส้นในงานทัศนศิลป์

๒.๓ รูปร่าง รูปทรง (Shape-Form)

- รูปร่าง รูปทรงในสิ่งแวดล้อม และรูปร่าง รูปทรงในงานทัศนศิลป์

๒.๔ แสงเงา (Light-Shade)

- น้ำหนักของแสงเงา การแรเงาแสงเงาของรูปทรงต่าง ๆ และประโยชน์ของน้ำหนักของแสงเงา

๒.๕ สี (Colour)

- สีที่เกิดในธรรมชาติ สีที่ใช้ในงานทัศนศิลป์ และหลักการใช้สี

๒.๖ ที่ว่าง (Space)

- ที่ว่างในงานทัศนศิลป์ และลักษณะของที่ว่าง (Space Pattern)

๒.๗ พื้นผิว (Texture)

- การเกิดพื้นผิว และชนิดของพื้นผิว

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

๑. นักเรียนสร้างสร้งงานจิตรกรรม ถ่ายทอดเรื่องราวตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ โดยเลือกใช้ทัศนธาตุต่าง ๆ ตามความสนใจ เสร็จแล้วนำเสนอผลงานให้ครูและเพื่อน ๆ ชม โดยการอธิบายแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันหน้าชั้นเรียน

๒. นักเรียนนำภาพงานทัศนศิลป์มาจำแนกว่ามีการนำทัศนธาตุใดบ้างมาใช้ในการสร้างสร้งผลงาน เสร็จแล้วนำเสนอผลงานให้ครูและเพื่อน ๆ ชม โดยการอธิบายแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันหน้าชั้นเรียน

๓. นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๕-๖ คน ร่วมกันศึกษาค้นคว้าความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันของงานทัศนศิลป์กับสิ่งแวดล้อม โดยการเปรียบเทียบให้เห็นเป็นรูปภาพ เสร็จแล้วนำเสนอผลงานให้ครูและเพื่อน ๆ ชม โดยการอธิบายแสดงความคิดเห็นและอธิบายสร้งร่วมกันหน้าชั้นเรียน

โครงงาน

นักเรียนเลือกปฏิบัติโครงงานต่อไปนี้อย่างสนใจ หรือคิดโครงงานขึ้นเองโดยขอคำแนะนำจากครู แล้วปฏิบัติตามขั้นตอนการทำโครงงาน

๑. โครงงานวิเคราะห์งานทัศนศิลป์ที่นำทัศนธาตุมาใช้ในผลงาน
๒. โครงงานการนำทัศนธาตุต่าง ๆ มาใช้ในการสร้างสร้งงานขึ้น

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

นักเรียนสามารถนำความรู้จากหน่วยการเรียนรู้นี้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น ใช้ในการออกแบบตกแต่งฝาผนังห้องนอน ใช้ในการออกแบบตกแต่งเวทีการแสดงในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ใช้ในการเลือกซื้อเสื้อผ้าสวมใส่ให้เหมาะกับวัย สีสัน ขนาดตัว และโอกาสที่จะใช้

คำถามทบทวน

๑. การวาดภาพที่มีสิ่งก่อสร้างมาก ๆ เช่น ตึก อาคาร เส้นที่ใช้มากที่สุดคือเส้นอะไร
๒. ในงานจิตรกรรมไทยส่วนใหญ่ใช้เส้นชนิดใด
๓. แสงและเงามีความสัมพันธ์กันอย่างไร
๔. สีที่เกิดจากการผสมกันของแม่สีวัตถุคือสีอะไรบ้าง
๕. สีตรงกันข้าม (Complementary Colour) ได้แก่สีใดบ้าง บอกมา ๓ คู่
๖. ที่ว่างสองนัย (Ambiguous Space) หมายถึงอะไร
๗. ภาพถ่ายผิวหนังจะเข้าเป็นพื้นผิวชนิดใด